

TANÁRJELÖLTEK PÁLYAVÁLASZTÁSI MOTÍVUMAINAK PSZICHOLÓGIAI ELEMZÉSE

Írta: GERÉB GYÖRGY—TÍMÁR ANDRÁSNE

A pályaválasztás eldöntésében a társadalmi szükséglet, egyéni érdeklődés, hajlamok, adottságok, kialakított képességek, készségek, személyiségjegyek éppúgy szerepet játszhatnak, mint a véletlen körülmények, szülők foglalkozása, hatása, egy-egy nevelő pozitív vagy negatív példaképe stb.

Minden foglalkozás akkor válik hivatássá, ha életcél megvalósítása fűződik hozzá. A kiegyensúlyozott „psychés higiéné” feltétele a munkaöröm. Ez az érzelmi követelmény hatványozott mértékben vonatkozik a pedagógus pályára, hiszen a tanító napról napra formálja növendékeit. Nemcsak ismereteket és készségeket közvetít, hanem együttal alakítja a tanulók psychés struktúráját, beleértve egész személyiségét, karakterét is.

A pedagógusok helyes pályaválasztása kiegyensúlyozott munkájuknak egyik feltétele, és ez szoros összefüggésben van nevelői tevékenységük sikerével. Az örökké elégedetlen, labilis emotionális életű ember nem lehet alkalmas gyermekközösség alakítására, illetve előnytelen hatásokat összpontosít.

Tanárjelölteken végzett vizsgálataink során a pályairányulás motívumait kívántuk vizsgálat tárgyává tenni. Anyagunk részletesebb feldolgozása folyamatban van, körvonalait azonban érdemesnek láttuk vázlatosan is közölni.

Kérdőíves módszert dolgoztunk ki, amelynek pontjai részint ellentétes tartalmúak voltak, részint pedig kiegészítették egymást. A megkötött és főképpen statisztikai általánosítást célzó kérdések mellett egyéni megoldásokat kívánó, szabadon kifejezhető kérdéseket is adtunk. A kérdőívet elsőéves és végző hallgatókkal dolgoztattuk ki, mert érdekelt bennünket, hogy az eltöltött időszak mennyiben teszi érettebbé, tudatosabbá a pályaválasztást. (Az utolsó kérdést csak a végző hallgatók töltötték ki.)

A kísérlet sikere, a válaszok őszintesége érdekében biztosítottuk a teljes személytelenséget. A hallgatók számot húztak és ez a szám szerepelt nevük helyett. Ennek következtében vallomásuk nyílt, őszinte és így értékelhető volt.

A kérdőív rovatai:

1. Milyen tulajdonságokkal rendelkező pedagógust tartott az általános és középiskolában jónak és miért?
2. Milyen pedagógust tartott az általános és középiskolában rossznak és miért?
3. Milyen tényezők szerepeltek pályaválasztásában?

4. Milyen mértékben játszottak szerepet jelenlegi pályaválasztásában volt pedagógusai?
5. Pedagógus akart-e lenni, vagy ide irányították?
6. Ha most döntene, milyen pályát választana?

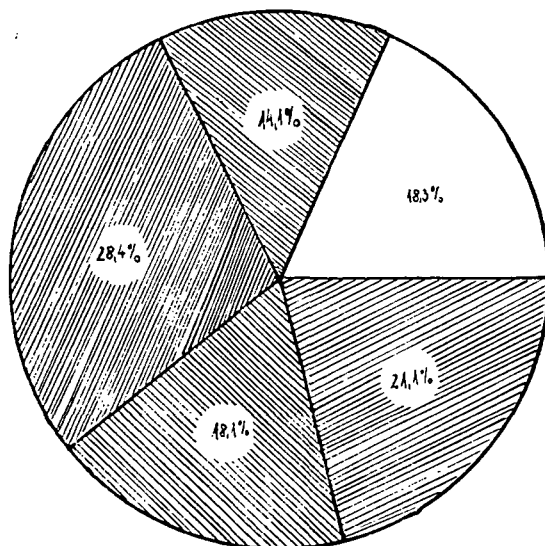
A kísérletben részt vett hallgatók megoszlását az alábbi táblázat szemlélteti:

A vizsgálatban részt vett hallgatók

I. éves hallgató					III. éves hallgató					Összesen				
fiú	%	leány	%	ö.	fiú	%	leány	%	ö.	fiú	%	leány	%	ö.
55	29	137	71	192	46	29	108	71	154	101	29	245	71	346

Különválasztottuk azokat a jelölteket, akik nem akartak pedagógusok lenni, csupán átirányítás, vagy egyéb kényszerítő hatás vezette őket erre a pályára. Az elsőéveseknél ez a szám 18,3% volt. A végző tanárjelöltek nagyobb számban tettek bizonyosságot a pedagógushivatás mellett, nyilvánvalóan közrejátszott ebben mindaz a benyomás, amit képzésük alatt szereztek. Megszerették választott pályájukat. Még mindig találtunk 6,4%-ban olyan hallgatót, aki most is más pályát választana, ha tehetné.

A másik csoportba tartozók pedagógusok akartak lenni. Ez a hallgatók 81,7%-a. Különbséget tettünk közöttük a pályaválasztás tudatossága, érettsége, valamint a hivatáshoz vezető szándék tekintetében.

☐ nem akart
☒ akart

a) A legkevésbé tudatos, érett választás motívumai külsőlegeseek, és csupán a pálya előnyeire utalnak. Az ide vonatkozó 14,1% főképpen a következő indoklást írt a pályaválasztáshoz:

Itt a legtöbb a szabadság
Anyagi előnyt jelent számára
Nem szeretne egyfolytában 8 órát dolgozni
Tiszta, kényelmes foglalkozás
Különben katonának vitték volna
Itt kapott társadalmi ösztöndíjat
Fizikai erő nem kell hozzá
Könnyebben lehet diplomát szerezni, mint mástól
Függetlenséget jelent számára
Többet mutathat, mint azok a társai, akik érettségi után nem tanultak tovább.

Az egyik hallgató így ír: „Egy kevés érdeklődés, amely a szakomhoz fűz. Hiúság is, hogy többet mutassak mint társaim, akik dolgozni mentek. S meg kell jegyezmem, hogy bár semmiféle hivatástudatot nem éreztem, most már kezdek kedvet érezni a pedagógus munkához.” [14]*

b) Mások hatására, pozitív vagy negatív példájára választotta a hivatását 18,1%. Az ide sorolható tényezők:

Szülők kívánsága
Munkatársak rábeszélése
Könyv olvasása
A családban levő pedagógusok szerepe
A nevelő pozitív, másik esetben negatív példaképe.

Érdekesen rajzolta meg pályaválasztásának motívumait egy hallgató: „Otthon mindig tanítónak szántak. Nekem sokáig nem jutott ilyen eszembe annak ellenére, hogy a gyerekeket nagyon szeretem. Nyolc nyáron keresztül mindig óvónő voltam, világéletemben forgalmista akartam lenni. Ezt sikerült is elérnem. Egy évig forgalmi szolgálattevő voltam. És éppen ez az egy év döntötte azt el, hogy pedagógus legyek. Ezalatt az egy év alatt külön is tapasztaltam, hogy a fiatalok könnyelműek, önzők, és sokat kell őket nevelni. És így határoztam el, hogy pedagógus leszek.” [157]

c) Egyes tantárgy vagy általában a nevelés lehetősége vonzott 21,1%-ot. Különösen kiemelt egy-egy tárgyat ezek közül 18%, általában a nevelés, szakma szeretetét hangsúlyozta 82%. Egy-egy tárgyat megszeretett a középiskolában és ezzel kívánt foglalkozni. „Tanulni akarok sokat, sokat. Nem a diplomáért vagy a pénzért, hanem a tudásért jöttem ide. A tanulás alatt a rajz tanulását értem. Igazi művésznek azonban mindenhez érteni kell, hogy a matematikához mennyit kell értenie, azt majd még meglátom.” [135]

d) A gyermek iránti szeretet, vonzalom elég jelentős tényezőnek bizonyult a tanárjelöltek pályaválasztásában, 28,4%-ot tett ki. A gyermekekkel való foglalkozás lehetősége, alkalmi figyelemreméltó ösztönzőerőt képviselt sok jelöltnél. Egyesek arról számoltak be, hogy óvodában, iskolában kisegítettek,

* A számok a kérdőívek sorszáma utalnak.

ifjúsági táborban voltak, magántanítványokkal foglalkoztak, vagy otthon több testvérük volt. Pályaválasztásuk éppen ezért érettnek, megfontoltnak mondható. „Kiskoromtól kezdve mindig gyerekeket gyűjtöttem magam köré, játékaik is ilyenek voltak,” — írta az egyik tanárjelölt.

A sok értékes felelet közül néhány megállapítást idézünk. A család keretében foglalkozott az egyik hallgató örökbefogadott testvérével, és a pedagógus pálya iránt hivatás ébredt benne: „Döntő szerepet játszott pályaválasztásomban az, hogy egyedül vagyok, nincs testvérem, és édesanyámék két éve két kis gyereket örökbe fogadtak. Azök a körülmények, amelyeket ők elmondtak, nagy részvétet váltottak ki nálam. Az egyik megbukott, a másik közepes tanuló volt. Ha segíteni akartam neki, szinte reszketett, ha a közelébe értem. Lassan, de nagy harcok árán sikerült megbarátkoznunk. Együtt tanultunk, küzdöttünk, édesanyám is igyekezett mindent megadni. Nagyon jóleső érzés volt évvégén az egyiktől jó, a másiktól közepes bizonyítványt átvenni. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy pedagógus legyek.” [190]

Egy másik tanárjelöltben, saját tanárait figyelve érelődött pályaválasztása: „Nem tudom, hogy miért, de már általános iskolás korom óta figyelem a pedagógus munkáját.

Ha valamit nem úgy magyarázott, mint ahogy azt én elképzeltem, pl. magyarból, akkor nekem szinte kellemetlen érzésem volt. Azt éreztem, tanítani, nevelni kell, nemcsak előadni az anyagot.

Szeretem a gyerekeket, próbálom beleélni magamat lelkivilágukba. Nagyon érdekel a pedagógus munka.” [24]

A nevelői pálya szépsége, a gyermek iránti szeretet derül ki az alábbi szép megnyilatkozásból: „Én kicsi korom óta mindig tanító szerettem volna lenni. Nagyon szeretem a gyerekeket, általános és középiskolába is ezzel a céllal indultam, hogy pedagógus legyek. Ha most nem vettem volna fel, akkor jövőre ismét megpróbáltam volna mindaddig, amíg föl nem vesznek. Nagyon szeretnék később mint gyakorló pedagógus egy árva-nevelőintézetbe kerülni.” [194]

A vázolt pályaválasztási motívumok közül kissé részletesebben elemezzük azokat, amelyek a pedagógus szerepére mutattak rá a hivatás keresésénél. Nyilvánvaló ugyanis, hogy ezek a vallomások, emlékezések részint közeli élményanyaguk, részint pedig a vsz.-ek képzettsége, jelenlegi helyzete miatt igen értékesek a pedagógus személyiségjegyeinek lélektani elemzésénél.

A pedagógusok szerepe a tanárjelöltek pályaválasztásában

A pedagógus személyisége nevelői hatás szempontjából döntő tényező. A tanított ismeretanyag tulajdonképpen nevelő ereje szoros összefüggésben van a nevelői ráhatás hitelességével. A tekintély pszichológiai szempontból elsősorban a nevelőben, mint személyiségben összpontosult tulajdonságok eredője. Érdemesnek látszott tehát, hogy a vizsgálatok során kapott megnyilatkozásokat e tekintetben is összegezzük, és általánosítható tanulságokat vonjuk le eredményeinkből.

A pedagógusok pozitív és negatív személyiségjegyeit, tulajdonságait a kapott motivációk alapján csoportosítottuk, százalékos előfordulásukat a gyakoriság indexének tekintettük.

Az egyes motívumcsoportokat az oktatás, nevelés és a nevelőhatás összefüggésében kapcsoltuk össze egymással.

I. Az oktatás motívumai

A vzs.-ek a pedagógusaik értékelésénél kitértek a nevelők oktatói tevékenységére. A pedagógus pályaválasztásban nagy szerepet játszott az is, milyen pozitív és negatív emlékek éltek a jelöltekben pedagógusaik oktató munkájának kapcsán.

Az oktatásból eredő motivációk össz-százaléka 21%. (221 válasz.) A válaszok százalékos összefüggését vizsgálva, magát az oktatást tekintve egésznek, további részeket különíthetünk el. Az oktatás tartalmi vonatkozásait érintette a kérdések 50,4%-a. Az oktatás módszeres vonatkozásait érintette a kérdések 49,6%-a.

Példaképpül tekintették azt a pedagógust, akinek a magyarázata érthető volt, jó módszerrel tanított, elvégezte az anyagot. Nem futott ki az időből, helyesen szervezte meg az óráját, az anyaggal foglalkozott, és elkalandozásai miatt nem kapkodta el a magyarázatot. Csak azt kérte számon, amit megmagyarázott, megvilágított. Ennek előfeltételeképpen óráira mindig rendszeresen felkészült, általános tudása, műveltsége, tárgyi ismerete folytán imponáló tiszteletet ébresztett növendékeiben. Órái érdekesek voltak, nem követték me-reven a tankönyvet, érdekesítő jelleget kaptak. Ezen motívumok együttes szintje az oktatás jellegét tartalmazó motívumoknak 50,4%-a volt.

Jellemzően mutat erre az egyik hallgató megjegyzése: „Az igazán jó pedagógus precíz, pontos munkát követel, de mindig csak a lényeget kívánja. Érdekesen, színesen és jól tárta fel az anyagot. Mindenki bátran odamehetett hozzá és addig kérdezhetett, míg meg nem értette az anyagot. Mindenkinek bármikor készségesen rendelkezésére állott.” [73]

A tanítás módszereire vonatkozólag érdekes megjegyzéseket tettek a tanárjelöltek. Azokat a pedagógusokat tekintették példaképnek, akik színvonalas tanításuk mellett érdekesen, meggyőzően tanítottak. Az oktatás módszeres követelményeire vonatkozó motívumok megoszlása a következő összképet adta:

Nem volt rapszódikus a feleltetésben, mindig készülni kellett	5	%
Kérdéseinkre szívesen válaszolt, órán kívül is	6	%
Érdekesek voltak az órák	5	%
Onállóságra nevelt	4	%
Életszerűen tanított	16,6	%
Felelés közben nem zavarta a tanulókat	4	%
Rendszeres munkára nevelt	4	%
Osztályozásával ösztönzött	3	%
Nem sokat feleltetett	2	%
		<hr/>
		49,6 %

Feltűnően nagy szerepet kap „az életszerűen tanított” motívum, amely nyilvánvalóan egyes tanárok dogmatikus és merev, „skolasztikus” tanításával állott szemben. A tanulók szívesen foglalkoznak az ismeretanyaggal, ha annak teoretikus jellege mellett nyilvánvaló praktikus, életközelségben álló haszna is van. Példaképpen említjük meg azt a gyereket, aki a történelmi studiumokban az őt izgató társadalmi kérdések megoldásához vezető kulcsot kereste és igé-

nyelte. „A tanítás során kitért politikai vitákra is, mivel ez hozzátartozott a történelemhez. Ezek a viták olyan érdekesek voltak, hogy ösztönzött a tanulásra és az állandó újságolvasásra.“ [165]

II. *A nevelés motívumai*

A tanulók igényelték, hogy a pedagógus ne csak az óra anyagát közvetítő mesterember legyen, hanem egész személyiségével, egyéniségével törődjék növendékei fejlődésével. Az összes motívumok 79%-át tették ki.

A motívumok részletezése külön is rávilágít megállapításunk létjogosultságára, mégis fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy globálisan is kiemelték a tanulókat, hogy a jó pedagógus mindenekelőtt nevel is.

A nevelő személyiségjegyeinek százalékos megoszlásában az alábbi motívumcsoportokat összegezhettük. (A nevelési motívumcsoportot egésznek véve):

a) Erkölcsi életre vonatkozó motívumok.....	5,4 %
b) Igazságosságra vonatkozó motívumok	30,8 %
c) Jó felkészültség, műveltség motívumai ...	5,0 %
d) Követelményre vonatkozó motívumok ...	35,6 %
e) Érzelmi sajátosságok motívumai	19,0 %
f) Külsőségekre vonatkozó motívumok	4,2 %
	<hr/> 100,0 %

A nevelésre eső motívumok százalékösszegét két részre bontottuk. Ennek alapján a nevelő személyiségjegyeit magába foglaló motívumok az egészhez viszonyítva 47%-ot tesznek ki, míg a nevelőhatás irányulására 32% esik.

a) Az erkölcsi élet természetszerűen a tanulók érdeklődésének homlokterében áll. A nevelőt nem tekinthetjük az iskolán kívül sem egészében magánembernek, mert növendékei minden cselekedetét figyelik, értékelik, pozitív vagy negatív mintaképnek tekintik. Vizsgálatunk megerősíti azon állításunkat, hogy az oktató-nevelőmunka hatékonysága jelentős mértékben függ a nevelő személyiségétől, felkészültsége, tárgyi tudása, oktatása mellett nevelő hatásától, mindenekelőtt pedig személyes példamutatásától.

b) Az erkölcsi élet terén kimagasló jelentőségűnek tartották a tanulók, hogy a nevelő legyen lelkiismeretes, őszinte és becsületes növendékeivel szemben, ne csak mondja az erkölcsi normákat, hanem egész életével példázza is azt minden vonatkozásban.

Külön kiemelték az igazságosság motívumát, mint a bizalom és hitelesség feltételét. A jó nevelőnek nem voltak kedvencei, nem az előítéletek irányították a növendékek megítélésében, sem az osztályzatok eldöntésében, a felelésben, ennél fogva nem volt célja a rossz osztályzatok öncélú halmozása, s maga sem bírta elviselni a hazugságot [126]. Egy hallgató erről így ír: „Azokat a pedagógusokat szerettem és szeretem ma is, akik igazmondásukkal és becsületességükkel megnyerték bizalmunkat. Nem szeretjük azokat, akik a gyerekek felé bizalmat mutattak, és mikor az őszintén megnyilatkozott, az igazgatósághoz jelentették. Nagyon tudtam becsülni egy-egy tanárom nagy tudását és kifogyhatatlan türelmét.“ [126].

c) Csak annak a nevelőnek lehet igazi tekintélye, meggyőző hatása, aki magabiztos tantárgyában, művelt, képzett, sokoldalú ember. A jó felkészültség

minden pedagógiai hatás előfeltétele. Csak az a nevelő tudta tárgyát megszerettetni, aki meg tudta mutatni szakmája szépségét, vonzóerejét, jelentőségét, perspektíváját.

„Jó pedagógusnak tartottam azért, mert nagyon szerette munkáját, nem csupán a tankönyv száraz anyagát ismertette, hanem szívvel lélekkel azon volt, hogy adhasson ahhoz. Mindig kiegészítette az anyagot érdekes szemelvényekkel a mi érdekünkben. Így órái mindig színesek, érdekesek voltak, és mindenkit lekötöttek.“ [178].

d) Első pillanatra úgy tűnik, mintha a keveset követelő tanár vonzaná a tanulókat. Éppen ellenkezőképpen. A vizsgálat tanúsága szerint az eszményképnek tartott nevelő következetesen megkövetelte a tananyagot, szigorúan meghatározott elvekhez ragaszkodott, maga is pontos, rendszeres munkát végzett, s ezt kívánta meg határozottan a növendékektől is. Nem a „potya“ nevelőt tekintették eszményképnek, hanem a szigorú, tekintélyt és magabiztonságot eláruló pedagógust, aki fegyelmet tartott és megteremtette a munka fel-tételét. A vonatkozó motívumok 20%-a emelte ki ezt a szempontot.

„Öt nyelvet beszélt és nagyon szigorú volt. Kemény volt önmagához, és tőlünk is a legmesszebbmenőkig megkövetelt mindent. Társadalmi munkánál a tsz.-ben velünk dolgozott, pedig nem volt fiatal ember. Mindig meglegegettette előttünk azt a célt, amiért tanulnunk kell. Szüleink szeretetére buzdított. Ott-hon műhelyünk volt, ő beszélt rá, hogy megtanuljam apám mesteriségét. Szeret-tem, mert megmutatta az élet lényegét.“ [179].

„Segített mindig, ha kellett, szigorú is volt, de csak a kellő időben és helyen. Bizonyos gátlásaim vannak még most is felelés előtt, és ő sosem türelmetlenkedett, hanem segített. Sokszor hozzájárult ahhoz, hogy társaim néha gúnyos modorát jobban el tudjam viselni. Érettségim is ő nyugtatott meg. Az ő biztatására lettem főiskolai hallgató, és ha pedagógus leszek, olyan szeretnék lenni mint ő.“ [158].

e) A nevelő érzelmi sajátosságai jelentős szerepet töltenek be az oktató-nevelő folyamat sikerében. A hatás sokszor elsősorban érzelmi, s csak másodlagosan értelmi természetű. A tanító személyiségének érzelmi vetülete meg-látszik az óráján, s amennyiben hangulatait belevetíti tanításába, egyenesen rapszódikussá válhat, amely megannyi nevelési hiba, igazságtalanság, önértetbe gázolás stb. forrása lehet. A gyerekek szeretik a barátságos, vidám, fiatalos, kedves, kiegyensúlyozott érzelmi életű nevelőt, s félnek a labilis érzelmi életet eláruló kiszámíthatatlan „hangulatember“-től. A kedélyes, jó humorú nevelő kellemessé teszi az iskolai életet. A barátságos, türelmes, melegszívű pedagógus eszményképe a tanulóknak, mert megértő, kellemes, nem gúnyolódik.

„A mi osztályunk nagyon szerette a vidámságot. Azokat a tanárokat sze-rettük, akik jókedvűek voltak. Frissen, jókedvűen jöttek az órára. Különösen azokat szerettük, akik megengedték, hogy nyíltan megmondhassuk véleményünket. Ha nem egyezett véleményünk vele, nem haragudott, azt is elismerte, ha nekünk volt igazunk.“ [163].

„Azokat a tanárokat szerettük, akik nem voltak a hangulat emberei. Vi-dámak és közvetlenek voltak. Mindig igazságosak, egyetlen tanítványukat se részesítették előnybe mások rovására.“ [194].

f) Még a külsőségek sem hanyagolhatók el a pedagógusnál. Nemcsak az esztétikai problémák kerülnek felszínre, hanem a rend, a külső és belső fegyel-

mezetség, pontosság, életkor. A rendszeren öltözködő, jól ápolt nevelő külső megjelenése is tiszteletet ébreszt.

A nevelő személyiségének kisugárzó hatása tehát pozitív és negatív eredményre vezethet: taszító és vonzó sajátosságok halmazában összpontosul. A tanulók kifejezetten vagy burkoltan megírták vagy céloztak arra, hogy azt a nevelőt becsülték, aki ismerte tanítványait. Természetes is ez, hiszen csak így teremthető meg a nevelő és növendék azon közvetlen, meleg kapcsolata, amely a megkérdezett tanulók 40%-a szerint minden nevelői tulajdonság felett álló erény. Igénylik a meleg, barátságos, közvetlen, a diákot is embernek tekintő nevelő segítségét. Ha a tanító megbízik tanítványaiban, bizalmasak hozzá, mert meggyőződtek jóakarataról. Az ilyen nevelő tanítványainak példaképe lehet még a pályaválasztás terén is.

Vizsgálataink arra vallanak, hogy a pályaválasztás motívumai közül a nevelő személyi hatása jelentős.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МОМЕНТОВ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ СТУДЕНТОВ И СТУДЕНТОК

Д. ГЕРЕБ и А. ТИМАРНЕ

В настоящей статье авторы рассматривают психологические моменты выбора профессии студентов и студенток педвуза. Данные 345 студентов и студенток были разработаны, в этом числе 192 первокурсника и 154 выпускника. При помощи вопросников авторы задавали особые вопросы, чтобы узнать: до какой степени их бывшие педагоги влияли на выбор профессии студентов и студенток. По сознательности и зрелости решения они группируют в процентном отношении моменты выбора профессии. Результаты этого группирования показывают на преимущество поприща и на любовь к поприщу или к разным предметам, наконец на влияние других факторов. В главе «Роль педагога в выборе профессии» авторы подытоживают моменты обучения и воспитания. Они приходят к выводу, что личное влияние педагога является значительным фактором среди других моментов выбора профессии.

PSYCHOLOGISCHE ANALYSE DER MOTIVE DER BERUFSWAHL BEI LEHRAMTSKANDIDATEN

Von

GY. GERÉB—FRAU TIMÁR

Die Verfasser haben in ihrer Arbeit die psychologischen Beweggründe, Motive der Berufswahl der Lehramtskandidaten untersucht. Es wurden die Daten von 346 Hochschülern beiderlei Geschlechts aufgearbeitet. 192 waren Hörer des ersten, 154 Hörer des letzten Jahrgangs. Mit Hilfe der Fragebogenmethode wurde die Persönlichkeit der positive oder negative Eigenschaften besitzenden Pedagogen auf Grund der Erinnerungen an die Mittel- und die Grundschule analysiert. Unter den Fragen nach den Motiven der Berufswahl war die spezielle Frage gestellt worden: inwiefern die gewesenen Erzieher einen Einfluß auf die Berufswahl ausgeübt hätten. Die Motive wurden nach der Bewußtheit und Reife der Entscheidung in Gruppen eingeteilt, der Prozentsatz der erhaltenen Resultate errechnet. Die Motive wiesen je nach den Gruppen auf die Vorteile des Berufs, auf Einwirken anderer Personen, auf die Liebe zu irgendeinem Lehrgegenstand oder im allgemeinen der Erziehungsarbeit hin. In dem Teil „Die Rolle des Pedagogen in der Berufswahl“ wurden die Motive des Unterrichts und der Erziehung zusammengefaßt. Die Verfasser gelangten zu der Schlußfolgerung, daß der persönliche Einfluß des Erziehers bei der Berufswahl eine bedeutende Rolle spielt.